

Veronika Sobotková

Islámské rodinné právo šaría ve Velké Británii

Abstract

Muslims in Great Britain present a significant minority – about 4 % – 4,6 %. Most of British Muslims are Pakistani origin and they follow the fundamental concept of Pakistani Islamic law. Islamic family law was applied unofficially within Muslim community in Britain, officially was recognized British state law. Arbitration Act 1996 enabled the arbitration as a form of alternative dispute resolution and Muslim sharia tribunals were admitted as official arbitral tribunals. 19 sharia tribunals have been working officially so far. They are empowered to resolve cases in areas of family and inheritance law. The most common case is divorce, especially divorce initiated by woman. Sharia tribunals in Britain follow views of Hanafi madhab but in the question of custody they prefer Maliki madhab. Official operation of sharia tribunals has aroused great controversy among the public.

Klíčová slova: Šaría, šariátské soudy, Velká Británie, Angrezi šaría, Arbitration Act, hanafijský madhab, rozvod, *taláq*, *chul'a*, multikulturalismus, integrace

Key words: Sharia, sharia courts, Great Britain, Angrezi sharia, Arbitration Act, Hanafi madhab, divorce, *talaq*, *khul'a*, multiculturalism, integration

Tento článek má za cíl sledovat historický vývoj a postupnou adaptaci islámského rodinného práva ve Velké Británii, jak je uplatňováno v prostředí silně věřící a praktikující

muslimské komunity. Chce představit původní aplikaci šarií v neoficiální podobě (v prostředí neoficiálního legálního pluralismu) a změnu po začlenění do oficiálního právního systému. Zvláštní pozornost bude kladena na soudobou konkrétní aplikaci a exekuci práva – zejména na praktický průběh islámského rozvodu (jako současného nejčastějšího případu, který řeší šariátské soudy). Okrajově zmíní některé důležité názory, které zazněly v souvislosti s oficiálním uplatňováním islámského práva.

Úvod

Tářiḡ Ramadán: *„In the West, the idea of Sharia calls up all the darkest images of Islam ... It has reached the extent that many Muslim intellectuals do not dare even to refer to the concept for fear of frightening people or arousing suspicion of all their work by the mere mention of the word.”*¹

Slova jako „šaría²“, „šariátské zákony“, „šariátský soud“, „islámské právo“ vyvolávají ve veřejnosti představy krutých tělesných trestů jako sekání rukou či kame-nování, útlak žen a bezpráví. Ve chvíli diskuse o možnosti praktikování šarií v rámci muslimských komunit žijících v Evropě ihned vystupují obavy, že se jedná o snahu zavedení práva právě v takové podobě. Současná podoba islámského práva (šarií) v rámci moderních muslimských států je ale odlišná.

Původní islámské právo vypracované středověkou tradicí bylo ve většině muslimských států postupně vytlačováno evropskou legislativou od 18. a zejména v 19. století. Reformy, které proběhly ve významných muslimských zemích jako Osmanská říše, Egypt, Alžírsko a Tunisko³, se staly vzorem pro další země. Sekulární právo začalo postupně překrývat původní šarií. V současné době se klasické středověké učení šaría uplatňuje v právu rodinném, dědickém a v právu *waqfů*. Vliv má ještě v oblasti smluvního a závazkového práva. Vytrácí se z práva ústavního a trestního, i když existují země, kde se trestní šaría stále uplatňuje (Pákistán, Írán, Súdán, Saudská Arábie, od roku 1993 v malajském státě Kelantan⁴ a od roku 2002 v malajském státě Terengganu⁵).

1) RAMADAN, Tariq, 2004, s. 31.

2) *Správný přepis z arabštiny je „šari‘a / šar‘a“.* V článku bude ale použita běžná počeš-těná verze tohoto slova.

3) *Např. v Osmanské říši při reformách tanzímátu došlo k významným úpravám v ob-chodním, trestním i námořním právu. V Britské Indii bylo trestní, občanské a procesní právo v 19. stol nahrazeno kombinací šarií a britského práva – tzv. Anglo-Muhammadian law. Také v Alžírsku vznikl nezávislý systém Droit musulman algérien.*

4) *Kelantan Syariah Criminal Code Enactment 1993 – oficiálně platný, ale ne plně apliko-vaný zákon.*

5) *Ve stejné podobě jako v Kelantanu.*

Šaría dnes ve většině muslimských zemí představuje **soubor ustanovení rodinného a dědického práva**. Podobně muslimské komunity v Evropě, které trvají na dodržování práva šaría, jej uvažují právě v této oblasti. Jedná se zejména o řešení osobních záležitostí, které evropští muslimové vedou mimo oficiální státní právo, pouze v rámci své komunity. Výjimkou je **Velká Británie**, kde **od roku 2007 šariátské soudy platně fungují v rámci oficiálního právního systému**. Je to fakt velmi významný a silně kontroverzní; fakt, který vzbudil mnoho emocí a diskusí. Oficiální uznání a implementace šarií ve Velké Británii považují jedni za symbol multikulturního přístupu země, jiní za oficiální hrozbu systému.

Historie islámského práva ve Velké Británii

Počet muslimů ve Velké Británii neustále stoupá, zejména v posledních letech byl zaznamenán rychlý růst. Odhady o jejich počtu se značně liší, v současné době se počítá asi s 2,8 mil. – 2,9 mil. osob – tj. 4 % – 4,6 %.⁶ Skoro polovina těchto muslimů bydlí v Londýně, významné jsou i komunity v Manchesteru, Bradfordu, Birminghamu. Polovina britských muslimů je narozená v zahraničí a polovina již přímo ve Velké Británii. Podle země svého původu jsou britští muslimové ze 47 % Pákistánci, 17 % pochází z Bangladéše a 9 % z Indie – tj. dohromady 73 % z území bývalé Britské Indie⁷.

Islám je ve Velké Británii oficiálně uznáván od Trinitarian Act vyhlášeného roku 1812, dnes je jejím druhým největším náboženstvím. Britští muslimové jsou z 98 % sunnitě, dominantní právní madhab ve Velké Británii je hanafíjský – stejně jako v Pákistánu, Bangladéši a Indii.

Velká Británie vydala roku 1948 zákon o občanství British Nationality Act, který umožňoval vstup obyvatelům z bývalých kolonií do Velké Británie a také dvojitě občanství. V důsledku toho přišla od padesátých let 20. stol. silná imigrace.

Muslimové si s sebou přinášeli svoje zvyklosti, mezi nimi také islámské právo. V úplném počátku to byl pozůstatek koloniálního systému tzv. **Anglo-Muhammadan law**, které platilo v Indii. Od padesátých let 20. stol. pro ně bylo platné rigidnější pojetí šarií, které se mezi tím prosadilo v Indii na základě Muslim Personal Law Application Act z roku 1937.⁸ Největší dopad na charakter britské podoby islámského práva měly zákony **Muslim Family Law Ordinance** z roku 1961 z Pákistánu – tedy striktní pojetí šarií hanafíjského madhabu.⁹

6) <http://www.debatepolitics.com/europe/91870-uk-pm-multiculturalism-has-failed-9.html#post1059272092>

<http://www.brin.ac.uk/news/?p=843>

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/feb/11/islam-population>

7) <http://www.ons.gov.uk/census/index.html>

8) ANDERSON, Michael, 1990, s. 222.

9) Pákistánský Muslim Family Law Ordinance 1961 je přes nedávné snahy o úpravu v Pá-

Střet šarií s britským právem muslimští přistěhovalci ve Velké Británii v počátcích vůbec **neřešili**, britské právo ignorovali. To mělo v sedmdesátých letech 20. stol. za následek problémy s množstvím neregistrovaných sňatků a rozvodů. Postupně se zvyšujícím se kontaktem obou kultur probíhala určitá adaptace i v právní oblasti. Ve většině ohledů se ale muslimské pojetí rodinného práva lišilo od pojetí britského. Základy britského rodinného práva byly ustanoveny v Marriage Acts z let 1949–1986, v nichž jsou povoleny pouze 2 náboženské výjimky – kvakeři a židé, kteří mohou své rodinné záležitosti uspořádat dle vlastních zvyklostí.^{10,11} To byla těžká situace pro muslimské imigranty, neboť trvali na řešení svých rodinných záležitostí podle klasické šarií.

Angrezi šaría

Tento rozpor nakonec vyústil v situaci, že byl veřejně akceptován oficiální britský legální systém, ale neoficiálně bylo uplatňováno muslimské právo. Tento hybridní legální systém se nazývá „**angrezi shari'a**“, což v urdštině znamená „britsko-anglická šaría“. Jedná se o **adaptaci islámských pravidel na britské civilní právo**.¹²

Poměrně běžná situace, kde se střetávaly oba právní systémy, byl způsob provedení rozvodu manželství. Podle britských Marriage Acts, které jsou platné i pro

kistánu stále platný a jeho obsah má významný dopad na zvyklosti muslimů ve Velké Británii, kterých je 47 % právě z Pákistánu. Proto je nutné představit alespoň jeho základní ustanovení.

Sleduje hanafijský madhab: povoleny jsou až 4 manželky za podmínky spravedlnosti. Sňatek musí být zaevidován, v případě dalších manželství je zapotřebí podat žádost a zaplatit v místní Union Council, dodat souhlas první manželky /manželek a důkaz o potřebnosti dalšího manželství. Manželství je smluvní. Manžel je povinen své manželky a děti živit, šatit a podporovat. Manžel se může rozvést unilaterálně – pronesením trojího taláqu. Jako pronesení taláqu platí slova obsahující slovo rozvod nebo odvozená: např. „Rozvádím tě“, „Jsi rozvedená“, „Jsi sama“, „Jsi svobodná“ apod. Muž musí co nejdříve od pronesení taláqu kontaktovat Union Council a podat písemně návrh rozvodu. Council kontaktuje manželku a vede další kroky – zejména snahu o usmíření, v horším případě další kroky samotného rozvodu. Žena nemá právo na rozvod, ale může iniciovat proces separace za úplatu, se souhlasem manžela – khul'(chul'a). Tento zákon se nevylučuje k péči o děti, platí tedy základní ustanovení hanafijského madhabu – chlapec je v matčině péči do cca 7-9 let, dívka 9-11 let, někdy definováno jako „do puberty“. PEARL, David, 1990, s. 321-338 nebo AN-NA'IM, Abdullahi Ahmed, 1988, s. 230-235 nebo ESPOSITO, John L. a Natana J. DeLONG-BAS, 2001, s. 84.

10) Historie těchto dvou výjimek sahá až do Lord Hardwicke's Marriage Act z roku 1753.

11) POULTER, Sebastian, 1990.

12) PEARL, David a Werner MENSKI, 1998, s. 74.

muslimy, se požaduje civilní sňatek i rozvod. Ve Velké Británii existuje navíc jen jeden druh rozvodu. Muslimský nábožensky vedený sňatek nebo rozvod nebyl (a stále není) v Británii uznán. **Family Law Act z roku 1986 říká, že žádný rozvod nebo anulování získané v jakékoliv části Velké Británie nebude právně platné, dokud nebude potvrzeno civilním soudem oficiálního soudního systému.**¹³ Silně věřící muslimové naopak neuznávali civilní sňatky a rozvody a požadovali provádění dle klasické šarií.

Muslimové tuto situaci řešili dvojím způsobem. Pokud toužili vykonat své rodinné záležitosti obvyklým způsobem, vrátili se na čas do **země svého původu** – tj. zejména do Pákistánu – a náboženský sňatek či rozvod provedli tam.¹⁴ Sňatek či rozvod se v té chvíli dostává do prostředí **mezinárodního práva**¹⁵. Anglické právo **uznává zahraniční rozvody, které jsou platné v rámci práva (nebo náboženského práva) státu, kde má pár běžné trvané bydliště.**^{16,17} Rozvod je tedy platný podle práva státu, v němž byl získán a kde musí mít jedna ze stran manželství trvalé bydliště, sídlo nebo příslušnost. Druhá strana musí mít trvalé bydliště také v daném státě, nebo ve státě, který takto vedený rozvod uznává. Současně nesmí mít žádná ze stran trvalé bydliště ve Velké Británii po dobu minimálně jednoho roku před datem rozvodu.¹⁸

Druhým způsobem řešení bylo sladění civilních požadavků britského právního systému a vlastních tradic. Muslimové si přizpůsobili dlouhý administrativní proces civilního rozvodu a v rámci něj prosadili své zvyklosti. Většinou nejprve vykonali civilní rozvod a potom (nebo současně) neoficiální muslimský rozvod. Užívali tedy duální právní systém.¹⁹ **Britští muslimové uspořádávali své osobní záležitosti v prostředí neoficiálního legálního pluralismu.**²⁰ Tento víceméně neoficiální stav byl částečně legalizován dalším výnosem - **Family Law Act z roku 1996, podle kterého si rozvádějící se pár může rozvod uspořádat podle svých vlastních náležitostí** a role soudu je víceméně supervizující.²¹

13) YILMAZ, Ihsan, 2005, s. 79.

14) JONES, Richard a Welhengama GNANAPALA, 2000, s. 129.

15) <http://www.international-divorce.com/d-uk.htm>

16) YILMAZ, Ihsan, 2005, s. 79.

17) Podle mezinárodního práva může mít manželka závislý domicile – trvalé bydliště – tj. automaticky získává domicile manžela - takže i žena žijící v Anglii může mít domicile v Pákistánu (JONES, Richard a Welhengama GNANAPALA, 2000, s. 121-122).

18) Viz část II. Zákona o rodině (Family Law Act) z roku 1986, který vstoupil v platnost 4. dubna 1988 – kritéria pro uznání zahraničních rozvodů.

19) YILMAZ, Ihsan, 2005, s. 79.

20) YILMAZ, Ihsan, 2005, s. 79.

21) JONES, Richard a Welhengama GNANAPALA, 2000, s. 119.

Odborníci sledující adaptaci muslimského práva na britský legální systém očekávali poslední etapu adaptace – zrušení náboženských zákonů a přijetí britského státního práva jako jediného²². Tato etapa se nekonala. Místo ní přišla zcela nová etapa – oficiální začlenění muslimského náboženského práva do britského právního systému.

Arbitration Act 1996

Přelomový zákon Arbitration Act z roku 1996 říká, že spory mohou být řešeny pomocí alternativ – **tzv. alternativní řešení sporů** – pomocí rozhodčího řízení neboli arbitráže.²³ Spory tedy nemusí být řešeny hned přímo u soudu, ale mimosoudně u rozhodce, rozhodčího nebo rozhodčího tribunálu (arbitrážního tribunálu), na kterém se dohodnou obě strany sporu.²⁴ Toho využili muslimští právníci ve Velké Británii a zažádali o registraci šariátských tribunálů²⁵ jako rozhodčích tribunálů pro alternativní řešení sporů. V rámci zákona jim bylo vyhověno.

Šariátské tribunály se tak staly jednou z možností alternativního řešení sporů. Pokud se obě strany dohodnou, že právě tento tribunál má pravomoc rozhodovat o jejich případu, rozhodnutí šariátských tribunálů jsou plně právně platná a mohou být vynucena krajskými a vrchními britskými soudy. Díky Arbitration Act se vlastní praxe provádění „angrezi šarií“ nezměnila, ale změnil se status neoficiálního legálního pluralismu – **šariátské tribunály staly součástí britského oficiálního práva.**

Šariátské tribunály

Muslimské tribunály, jako uznané arbitrážní / rozhodčí tribunály dle Arbitration Act, začaly skutečně pracovat až v roce **2007**. Šariátské tribunály dostaly moc řešit **civilní případy týkající se rodinného a dědického práva** až po rušení sousedů či domácí násilí²⁶.

22) MENSKI, Werner, 1988, s. 65. Očekávaly se 3 fáze adaptace:

1. fáze - první migrace, neznanost právního systému, dodržování vlastních zvyklostí

2. fáze – přizpůsobení britskému právu, ale skloubení s vlastní tradicí - nové britské muslimské právo - angrezi law / angrezi šaría

3. fáze - zrušení etnických a náboženských osobních zákonů – pouze státní právo

23) <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/part/I/crossheading/the-arbitral-tribunal>
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>

24) Tribunál – obecně úřad soudního typu, který ale není soudem. Ve Velké Británii jsou tribunály součástí správního soudnictví. Soud – instituce vyššího stupně s právem rozhodovat.

25) Běžně se užívá výrazu „šariátský soud“, ale z hlediska výkonu práva se jedná o tribunál.

26) Je upozorňováno, že případy domácího násilí se řeší ve spolupráci s policií.

Původně bylo ustaveno 5 šariátských tribunálů – v Londýně, Birminghamu, Bradfordu a Manchesteru a v Nuneatonu (Warwickshire). Potřeba muslimské komunity rychle vzrostla, a tak byly vytvořeny další šariátské tribunály.

V současné době pracují:

- síť Islamic Sharia Council²⁷ / Muslim Arbitration Tribunal – organizovaná z Leytonu, má 13 tribunálů
- Association of Muslim Lawyers²⁸ – 3 tribunály
- 3 další nezávislé tribunály

To prezentuje **19 oficiálních šariátských tribunálů**. V novinových článcích se objevují podstatně vyšší čísla – až 85 fungujících šariátských „soudů“ v Británii²⁹. Ve skutečnosti se ale jedná o centra u mešit, která vydávají různé *fatwy*³⁰, ale nejsou oficiální součástí soudního procesu.

Islamic Sharia Council (ISC) a soudní praxe³¹

Podívejme se nyní konkrétně na současnou soudní praxi Islamic Sharia Council – přední britské muslimské organizace, která pracuje ve východním Londýně. ISC od roku 1982 vydával *fatwy* týkající se běžného života muslimů. Současně se specializoval na poradenství a řešení rozdílů mezi právními výklady, neboť muslimové v tomto ohledu nejsou jednotní a ve Velké Británii jsou různé komunity, etnika i intelektuální školy. Aby zajistil široké spektrum názorů, ISC sdružuje učence a právníky zastupující všechny hlavní směry sunnitského islámu. ISC nejčastěji řešil muslimské rodinné záležitosti, vydával osvědčení a zprostředkoval poradenství v prostředí právního pluralismu. Dnes řeší v podstatě stejné věci, ale již oficiálně v rámci britského právního systému.

Islamic Sharia Council sám sebe definuje jako **charitu, která poskytuje poradenství a vedení z islámské perspektivy**. Nabízí pomoc se sňatkem, rozvodem, finančními, obchodními a jinými záležitostmi.

27) <http://www.islamic-sharia.org/>

28) <http://www.aml.org.uk/cms/>

29) Např.: MCSMITH, Andy, 2009 nebo DOUGHTY, Steve, 2009, který uvádí 85 šariátských „soudů“ v Británii v roce 2009 (na základě tvrzení nezávislé výzkumné organizace Civitas nebo prohlášení islámského experta Denise MacEoina). Toto „ohromující“ číslo je 17x vyšší než bylo původně přijato (míní se původních 5 soudů).

30) *Fatwa – právní dobrozdání*.

31) Informace v celé této kapitole vycházejí z webových stránek Islamic Sharia Council: <http://www.islamic-sharia.org/>

Podle vlastních statistik řešil ISC v letech 1982–1995 asi 1500 případů, v letech 1996–2002 asi 3000 případů, v letech 2003–2005 asi 1500 případů.³² Je patrný značný nárůst požadavků ze strany muslimské komunity. Dnes se údajně jedná asi o 90 případů měsíčně, což prezentuje zhruba 1000 případů ročně.

Z hlediska obsahu se jedná z 95 % o případy týkající se manželských problémů, zbytek jsou *fatwy* týkající se každodenního života. Bezkonkurenčně nejčastější případ, který hledá pomoc u šariátského soudu, je **žena-muslimka hledající rozvod**. V oblasti rozvodů i sňatků stále platí, že musí být potvrzeny civilním soudem. ISC poskytuje pouze poradenství, což ale prezentuje rozsáhlé množství úkonů: předně se snaží za pomoci příbuzných a komunity manžele přimět ke smíru, urovnání a odvolání rozvodu. Teprve v případě neúspěchu pořádají zasedání ohledně majetkového vypořádání mezi manželi, řeší péči o děti, vyhotovují potvrzení o muslimském rozvodu a připravují podklady pro následný civilní rozvod.

Islámský rozvod probíhá i ve Velké Británii dle klasických ustanovení hanafijského madhabu – tedy ze strany manžela se jedná o **pronesení trojího *taláqu***. Tento by měl být vyřčen při třech nezávislých příležitostech. Po pronesení *taláqu* by měl muž kontaktovat ISC, který vede další kroky, neboť v podstatě je zahájen rozvod a žena je v čekacím období '*idda*'. Podvkráte může být manželství obnoveno (nedokončený netrojnásobný rozvod) a manželka přijata zpět. Pokud je *taláq* pronesen potřetí, manželství je rozvedeno.

Pokud rozvod iniciuje žena, nazývá se **khul'** (*chul'a*) – jedná se o **propuštění ženy z manželství za úplatu**. Žena se rozvádí výměnou za odškodnění poskytnuté manželovi. Manžel může jasně říci, za jakou částku se s ženou rozvádí. Pokud žena nabídku přijme, manželství je rozvedeno a žena muži dluží danou částku. Nebo může žena podat žádost na ISC, který sám kontaktuje manžela a organizuje schůzky, na kterých se snaží zprostředkovat podmínky dohody o ukončení manželství.

Finanční vypořádání mezi manželi je velmi důležitou složkou rozvodu a liší se podle toho, zda rozvod iniciuje muž, nebo žena. Pokud se rozvádí manžel, musí svoji manželku zaopatřit v čekacím období '*idda*' (tj. zhruba 3 měsíce, kdy se ověřuje, zda žena není těhotná). Toto období většinou proběhne v době před vyřčením třetího *taláqu*, po něm už není povinností manžela bývalou manželku vyplácet. Dále musí vypořádat s manželkou *mahr* stanovený ve sňatkové listině. Již v žádosti o rozvod musí muž či žena vyplnit výši dohodnutého věna – *mahr*, kolik bylo již splaceno a kolik bylo odročeno. Také se musí přesně uvést, zda manžel věnoval manželce nějaké šperky, půdu, peníze. Pokud konec manželství iniciuje žena, není jasně stanoveno, za jakou částku by měl muž s rozvodem souhlasit³³. V takových případech je opět důležitá role jednání, které vede ISC.

32) <http://www.islamic-sharia.org/about-us/about-us-9.html>

33) Šaría doporučuje tuto částku zhruba ve výši věna, které by podobná žena v podob-

Při rozvodovém řízení v rámci ISC se také řeší péče o děti. Britské a evropské soudy uvádějí, že je pro ně prvořadý především tzv. zájem dítěte. Také v muslimském rodinném právu je zájem a blaho dítěte významně zahrnuto, ale je trochu jinak posuzováno. Muslimské právo jasně definuje pořadí osob, které mají největší právo na péči o dítě.³⁴ Jako první je uvedena matka³⁵ a té jsou také po rozvodu většinou svěřeny malé děti, protože v jejich věku je pobyt u matky pro ně nejlepší. Jednotlivé právní madhaby se liší v názoru, do jaké doby má být dítě u matky.

Hanafijský madhab – chlapci jsou u matky až do věku, kdy jsou sami schopni se nakrmit, obléci, očistit (7-9 let), pak chlapci mohou volit, zda zůstanou u matky, nebo půjdou k otci. Dívky zůstávají u matky až do puberty (9–11 let), případně až do dospělosti, pak jdou k otci.

Šafi'ovský madhab – děti obou pohlaví jsou u matky až do zhruba 7 let, pak se mohou rozhodnout, zda zůstanou, nebo půjdou k otci.

Hanbalovský madhab – chlapci zůstávají u matky do 7 let (dívky déle), pak se mohou rozhodnout.

Málikovský madhab – chlapci zůstávají u matky do puberty, pak odcházejí k otci, dívky až do vdavek.

Většina rozhodnutí šariátských soudů ve Velké Británii se přibližuje hanafijskému madhabu. Přesto v otázce péče o dítě dávají britské šariátské soudy přednost **málikovskému madhabu**, protože zohledňuje **společenské priority**, trendy doby a trendy současné sociální politiky. Přesto ISC upozorňuje, že se jedná jen o jejich doporučení, kterým se snaží zohlednit blaho dítěte i obou stran rozvádějícího se páru. Toto doporučení není ale vynutitelné, záleží na situaci v jednom každém případě. Současně ISC uvádí, že se stejně jako západní soudy setkávají s rostoucími požadavky otců na kontakt s dítětem a na podíl na rozhodnutích týkajících se dítěte – i zde hrají šariátské soudy významnou roli.

Šariátský soud, zvolený a odsouhlasený oběma účastníky sporu jako jejich arbitr, vydává nakonec své rozhodnutí, které představuje dohodu mezi oběma stranami sporu. V případě rozvodu (nejčastější případ) se tedy jedná o souhlas s rozvodem, podmínky rozvodu, finanční vypořádání obou stran a dohodu o péči o děti. Takto vyhotovený formulář je předán zemskému britskému soudu, který dohodu potvrdí a tím současně potvrdí i potřebný civilní rozvod. Britský soud sice může dohlédnout na soulad s právními principy, ale v případě jasné dohody mezi oběma účastníky sporu k tomu nemá praktický důvod.

ných podmínkách dostala.

34) *Pořadí: matka, matka matky, matka matčiny matky, otec, otcova matka, matka otcovy matky, otcův otec, matka otcova otce, její matka, vlastní sestra, vlastní bratr atd.*

35) *Za předpokladu, že to je muslimka, není znovu vdaná, je poctivá a přičetná.*

Náborové spektrum

1000 britských muslimů se v roce 2006 zúčastnilo výzkumu pro britský Channel 4. Na otázku: „Žil byste raději podle zákonů šaría?“ odpovědělo kladně 30 % respondentů, 15 % bylo nerozhodných a 54 % uvedlo, že chce žít pod britským zákonem. Otázaní muslimové mezi 18–44 roky uváděli častěji, že chtějí žít pod zákony šaría, než starší respondenti. I další průzkumy ukázaly takový stav.³⁶ Některé články v britském tisku ale záměrně používají pouze část z těchto výzkumů a poukazují, že až k 40 % mladých muslimů ve Velké Británii souhlasí s implementací šaría.³⁷

Značně kontroverzně zapůsobil na veřejnost výrok arcibiskupa z Canterbury **Rowana Williamse**, který v rozhovoru pro BBC ze 7. února 2008 prohlásil, že v demokratické zemi nemusí existovat jediné právo pro všechny, pokud jim nevyhovuje, a že vidí implementaci šaría jako „*nevyhnutelnou*“.³⁸ Rowan Williams dále obhajoval částečnou aplikaci šaría i na Královském soudním dvoře.

Také tehdejší šéf britské justice **Lord Philips** prohlásil, že: „*Není žádný důvod, proč principy práva šaría nebo jakýkoliv jiný náboženský zákoník by neměl být základem pro zprostředkování nebo jiné formy alternativního řešení sporů.*“³⁹

Názory souhlasící s oficiální existencí muslimských soudů většinou staví na faktu, že **každý má právo vybrat si soudní systém**, ve kterém bude řešit své **osobní spory**. Dalším z argumentů pro muslimské soudy je fungování **židovských soudů** Beth Din (Bejt dín), které operují za stejných podmínek v rámci možnosti arbitrážního řešení sporů umožněného Arbitration Act. Také židovské soudy řeší civilní případy, existují ve Velké Británii již více než 100 let. Spor o koexistenci britského a židovského soudního systému ale dosud nenabyl nikdy takových rozměrů jako stejná situace u muslimských soudů.⁴⁰

Množství hlasů ale **nesouhlasí** s legální existencí šariátských soudů, ani s předešlými názory. Především se obávají rozdílů v rodinném právu v obou systémech – zejména **nerovnoprávného postavení žen** a rozdílů v péči o děti. Rozhodnutí muslimských soudů jsou podle nich neslučitelné s britským právem a jejich schválení či dokonce vynucování britským soudním systémem považují za protiprávní.^{41, 42}

36) *BATTRAM, Robert A., 2010, s. 444.*

37) *Např. TAHER, Abul, 2008.*

38) *TAHER, Abul, 2008.*

39) *McSMITH, Andy, 2009.*

40) *TAHER, Abul, 2008.*

41) *DOUGHTY, Steve, 2009, TAHER, Abul, 2008 nebo EDWARDS, Richard, 2008, který uvádí názor Douglase Murraye, ředitele Centra pro sociální soudržnost: „Myslím, že to je děsivé. Nemyslím, že by arbitráže dělané šariou mohly být kdy schváleny nebo vynuceny britským státem.“*

42) *Tyto názory nejsou v podstatě právně relevantní od vydání Family Law Act roku*

Vážnou obavu vyjádřil konzervativní poslanec **Philip Davies**, podle něhož šariátské soudy povedou k segregaci a nenapomáhají integraci a soudržnosti ve společnosti.⁴³ V důsledku by tak mohly znamenat zvětšování rozdílů mezi muslimskou a západní společností, omezování komunikace a problémy v dialogu nad společnou budoucností.

Významný je také často diskutovaný spor: **jedno právo pro všechny**, nebo **pluralitní systém práva**? Zastánci jednoho práva požadují jeden systém, ve kterém jsou si před zákonem rovni všichni občané. Zavrhnou tak možnost výběru různých systémů, neboť dvojí zákonodárství není možné.⁴⁴

Závěr

Velká Británie počítala s příchodem imigrantů, který nejprve podporovala např. vyhlášením British Nationality Act. Od šedesátých let 20. stol. se naopak snažila přistěhovalectví omezit. V současné době se podporuje model řízené migrace. Koloniální historie a silný letitý kontakt s dalšími národy vedly Velkou Británii k pozici multikulturalismu, který je pro ni dodnes typický. Model **multikulturalismu** ponechává imigrantům jejich vlastní zvyklosti i kulturu, nenutí je přijmout většinovou kulturu. Zakázány jsou pouze zvyklosti, které se příkře rozcházejí s liberální politikou země, jako je polygamie⁴⁵, nucené sňatky apod.

Také všechny výše jmenované **zákony** počínaje Trinitarian Act až po Family Law Act z roku 1996 podporují myšlenku multikulturalismu a umožňují jiným etnikům a kulturám legální uplatňování svých náboženských i kulturních zvyklostí. I původně

1996 a Arbitration Act roku 1996.

43) *DOUGHTY, Steve, 2009.*

44) *EDWARDS, Richard, 2008, který publikuje názor Dominica Griese, stínového ministra vnitra: „Pokud je pravda, že tyto tribunály vydávají závazná rozhodnutí v oblastech rodinného a kriminálního práva, rád bych věděl, které soudy je prosadily, protože bych takovou akci uvážil jako protiprávní. Britské právo je absolutní a musí takové zůstat.“*

45) *Z výše uvedeného textu vyplývá, že pokud si muslim vezme druhou manželku jen podle pravidel šariy (ne oficiálně), nemůže být za polygamií stíhán. Tato situace ale může přinášet různá rizika pro druhou manželku a rodinu, neboť civilně (tj. podle britského práva) sňatek uznán není. Více zajímavých případů řešení polygamie viz JONES, Richard a Welhengama GNANAPALA, 2000, s. 109-118.*

Toto víceméně nelegální uspořádání neoficiálních druhých a dalších manželství může mít zajímavou dohru, pokud vejde v platnost zákon o soužití, který považuje pár trvale spolu bydlící za oficiální pár. V té chvíli by se i další pouze náboženská manželství postavila na oficiální úroveň a přichází posouzení otázky možné polygamie. Komise pracující na tomto zákonu konzultuje tuto zajímavou otázku se zástupci Asociace muslimských právníků. Viz THOMSON, Ahmad, 2007.

zřejmě nezamýšlené oficiální zahrnutí šariátských tribunálů do možností arbitrážního řízení, které umožnil Arbitration Act, je ve své podstatě potvrzení dlouhodobých multi-kulturních tendencí ve Velké Británii.

Proč tedy oficiální fungování šariátských soudů vzbudilo tolik pozornosti a negativních reakcí veřejnosti? Na stavu se zřejmě podepsala medializace problému, rostoucí proti-islámské názory ve společnosti a také neobeznámenost s přesným chodem věci a s povahou současné šaría. Mnozí si neuvědomují, že islámské právo bylo po celou dobu pobytu muslimů ve Velké Británii běžné praktikováno, byť nebylo oficiální. Britská veřejnost se také obává dalšího tlaku na rozšiřování šaría ve směru k trestnímu právu, zejména kvůli silné pákistánské komunitě. K diskusi nepřispívají ani aktivity či vystoupení různých islámských extrémistických skupin, které ve svém důsledku podporují islamofobní názory.

Mnohé hlasy upozorňují na alarmující skutečnost, že **rozhodnutí šariátských soudů**, která mohou znevýhodňovat ženy či jiné skupiny, jsou nyní **potvrzená a vynutitelná britským státním právem**. Opět je nutno upozornit, že tato rozhodnutí byla praktikována po celou dobu pobytu muslimů v Británii - jde tedy **jen** o to, že nyní jsou **legální**? Místo řešení legality či illegality by úsilí mělo vést spíše k řešení samotného problému znevýhodňování daných skupin, nátlaku a zastrasování. Závažnou otázkou jsou např. **nucené sňatky**. Předseda Islamic Sharia Council Šejch Mawláná Abú Sajjid tvrdí správně, že tyto nevycházejí z šaría a že se jedná o tradiční nebo kmenovou zvyklost. Na druhou stranu rozvod, kterým se žena snaží z takového manželství uniknout, je již dle šaría souzen a staví ženu do nepříjemné ekonomické i osobní situace bez ohledu na to, jak byla do manželství vmanipulována.

Správnou otázku v této věci položil ministr spravedlnosti **Lord Bach**: *“Je to složitá věc, ale jak si myslíte, že můžeme pomoci těm, kteří jsou v této pozici!”*⁴⁶ Británie si je vědomá problémů s vynucenými manželstvími, pomoci se snaží a provedla odpovídající legislativní změny již v zákoně o rodině Family Law Act z roku 1996. Dle něj má vrchní soud a krajské soudy pravomoci na ochranu obětí nucených sňatků prostřednictvím Forced Marriage Protection Ordes – FMPOs. Tyto soudy mohou rozšířit svoji působnost dokonce i mimo území Velké Británie. Například pracovníci britského konzulátu v pákistánském Islámábádu zachraňují za dramatických okolností každý týden zhruba 2 ženy britské nebo britsko-pákistánské národnosti z vynuceného manželství.⁴⁷

Proto je třeba také podpořit činnost sdružení jako je Idžma (Ijma) nebo Fátima⁴⁸, které provádějí edukační, osvětovou a poradenskou činnost zaměřenou na ženy,

46) DOUGHTY, Steve, 2009.

47) Aktivity Muslim Women's Helpline viz <http://www.ijma.org.uk/features/muslimwomenshelpline.html> nebo <http://www.fatima-network.com>.

48) Viz předchozí poznámka.

aby jim pomohly v obtížných životních situacích. Jako společnosti muslimských žen dokáží plně pochopit problematiku a zhodnotit nejlépe možnosti pomoci ohroženým či znevýhodněným osobám. Současná legální pozice šariátských arbitrážních tribunálů může těmto organizacím jen napomoci, neboť se zvětšuje možnost legálně proniknout do soudního procesu. V současné době také v rámci šariátského tribunálu v Birminghamu působí první žena – Amra Bone.

Ahmad Thomson, místopředseda Asociace muslimských právníků, apeluje na tradiční britskou multikulturnost a nastiňuje možnou budoucnost: „*Je výzvou v naší multikulturní, multináboženské společnosti zajistit, že rozmanitost je uznána a všemi respektována a že rovnost v očích zákona je skutečností a nikoliv pouze slovním obratem.*“⁴⁹ Z těchto slov je patrné, že muslimové považují zoficializování šaría a její začlenění do britského oficiálního práva za **krok k jednomu právu**, k rovnosti všech občanů v rámci jedné legislativy – na rozdíl od názorů, že oficiální šaría znamená dvojí legislativu. Začlenění muslimského soudnictví do systému také vyžaduje další **komunikaci** britských právníků s muslimskými právníky ohledně připravovaných zákonů. A právě komunikace, naslouchání a pochopení potřebám menšin je významnou součástí aktivního multikulturního postoje. Proto je možné vidět zapojení muslimského soudního postupu do oficiálního britského práva jako další (byť neúmyslný) krok směrem k britskému modelu multikulturalismu.

Jak v rámci jednotného práva zajistit rovnoprávně kulturní a společenské potřeby všech občanů a vyvarovat se současně nařčení z dvojí legislativy? Je to vůbec možné, obzvláště v zemi s tak významnou složkou jiných kultur a náboženství a silnou multikulturní tradicí? Další vývoj spolupráce a konfrontace britského a islámského práva ve Velké Británii sleduje celá Evropa a bude z něj čerpat inspiraci i poučení.

Použitá literatura:

Publikace:

- ANDERSON, Michael (1990): *Islamic Law and the Colonial Encounter in British India*, in: Mallat, Chibli a Jane Frances Connors, eds. *Islamic Family Law*. s. 205–224. London: University of London. Centre of Middle Eastern Studies.
- AN-NA'IM, Abdullahi Ahmed (1988): *Islamic Family Law in a Changing World: A Global Resource Book*. London: Zed Books Ltd.
- BATTRAM, Robert A. (2010): *Canada in Crisis (2): An Agenda for Survival of the Nation*. Victoria: Trafford.
- ESPOSITO, John L. a Natana J. DeLONG-BAS (2001): *Women in Muslim Family Law*. New York: Syracuse.
- JONES, Richard a Welhengama GNANAPALA (2000): *Ethnic Minorities in English Law*. London: Trentham Books Limited.
- MENSKI, Werner (1988): English Family Law and ethnic laws in Britain. *Kerala Law Times* 1: 56–66.
- PEARL, David (1990): Three Decades of Executive, Legislative and Judicial Amendments to Islamic Family Law in Pakistan, in: Mallat, Chibli a Jane Frances Connors, eds. *Islamic Family Law*. s. 321–338. London: University of London. Centre of Middle Eastern Studies.
- PEARL, David a Werner MENSKI (1998): *Muslim Family Law*. London: Sweet and Maxwell.
- POULTER, Sebastian (1990): The Claim to a Separate Islamic System of Personal Law for British Muslims, in: Mallat, Chibli a Jane Frances Connors, eds. *Islamic Family Law*. s. 147–166. London: University of London. Centre

of Middle Eastern Studies.

RAMADAN, Tariq (2004): *Western Muslims and the Future of Islam*. Oxford: Oxford University Press.

SUAD, Joseph a Afsaneh NAJMABADI (2005): *Encyclopedia of Women & Islamic Cultures: Family, Law and Politics*. Leiden: Brill.

YILMAZ, Ihsan (2001): Muslim Law in Britain: Reflections in the Socio-legal Sphere and Differential Legal Treatment. *Journal of Muslim Minority Affairs* 20: 353-360.

YILMAZ, Ihsan (2005): *Muslim Laws, Politics and Society in Modern Nation States*. London: Ashgate.

Internetové články:

DOUGHTY, Steve (2009): Britain has 85 sharia courts : The astonishing spread of the Islamic justice behind closed doors. In *Daily Mail* [online]. June 29 2009 [cit. 2011-04-01]. Dostupný z [www: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1196165/Britain-85-sharia-courts-The-astonishing-spread-Islamic-justice-closed-doors.html#ixzz1A4okFEUv>](http://www.dailymail.co.uk/news/article-1196165/Britain-85-sharia-courts-The-astonishing-spread-Islamic-justice-closed-doors.html#ixzz1A4okFEUv).

EDWARDS, Richard (2008): Sharia courts operating in Britain. In *The Telegraph* [online]. Sept 14 2008 [cit. 2011-03-29]. Dostupný z [www: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/2957428/Sharia-law-courts-operating-in-Britain.html>](http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/2957428/Sharia-law-courts-operating-in-Britain.html).

McSMITH, Andy (2009): The Big Qetion: How do Britain's sharia courts work, and are they a good thing? In *The Independent* [online]. June 30 2009 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z [www: <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html>](http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html).

TAHER, Abul (2008): Revealed : UK's first official sharia courts. In *The SundayTimes* [online]. Sept 14 2008 [cit. 2011-03-28]. Dostupný z [www: <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/faith/article4749183.ece>](http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/faith/article4749183.ece).

THOMSON, Ahmad (2007): Islamic Law for Family Lawyers. In *Family Law Week* [online]. 2007 [cit. 2011-05-14]. Dostupný z [www: <http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed2215>](http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed2215).

Internetové stránky:

<http://www.aml.org.uk/cms/>

<http://www.brin.ac.uk/news/?p=843>

<http://www.debatepolitics.com/europe/91870-uk-pm-multiculturalism-has-failed-9.html#post1059272092>

<http://www.fatima-network.com>

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/feb/11/islam-population>

<http://www.ijma.org.uk/features/muslimwomenshelpline.html>

<http://www.international-divorce.com/d-uk.htm>

<http://www.islamic-sharia.org/>

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/part//crossheading/the-arbitral-tribunal>

www.mcb.org.uk

<http://www.ons.gov.uk/census/index.html>